

Korhan Gümüş: Beyoğlu'nda Levantenler nasıl buharlaştı?

Posted on 04/10/2016

Ulus-devlet seçkinleri temsil edilen değil, temsil edilmeyen topluluklar üzerinden iş gördü. Yeni yönetici elitin ise bütün taraflar dışında kendisini temsil edemeyecek bir kitle bulması gerekiyordu. Milli kimlik henüz teşekkül etmemiş bir kimlik üzerine kuruldu. Ulus-devletin modern veçhesini, bir yer değiştirme ile tam da bu “hiçliğin temsili” diyebileceğimiz , imparatorluk içinde inşa edilmiş olan kimliklerden sıyrılmaya ve yeni bir halk inşa etme ihtiyacı mı oluşturdu?

Levantine Heritage Foundation'un düzenlediği Levantenler Konferansı 23-25 Eylül tarihlerinde Beyoğlu'ndaki İtalyan Kültür Merkezi'nde, Casa d'Italia'da gerçekleşti. 3 günlük programın 2. gününde, izleyiciler olarak dilbilimden sosyal hayata, sanata, mimariye, müziğe... kadar çok sayıda konuda sunumlar yapıldı. Dilde, mimaride, müzikte, yemeklerde, sosyal kurumlarda, adetlerde...

Öncelikle tanımlama meselesi: Levanten kime deniyor? İlk gün gerçekleşen özel sunumda Haluk Dursun bu konuya açıklık getirdi: Öncelikle Akdeniz havzasından gelip, Doğu'daki şehirlere yerleşenler. Geçici olarak gelenler değil, şehirlerin yerleşik nüfusu içinde yaşayanlara deniyor. İçlerinde Avrupa kökenli Katolik Hristiyanlar olduğu gibi, Doğu kökenli olanlar da var. Şehrin bu Katolik nüfusu Roma'ya, Papalık'a bağlı oldukları için buldukları şehirlerdeki Ortodoks (ya da Müslüman) nüfus gibi o tarihteki devletlerin dini kurumlarının altında yer almıyorlar. Asimile olmuyorlar. Ta ki 19. yüzyılda, herkes gibi vatandaşlık statüsü kazanana kadar. Ancak, İstanbul'da, Roma dönemine, 10. yüzyıla uzanan bir geçmişleri var. 19. yüzyılda imparatorlukta vatandaşlık statüsü kazanıyorlar. Asıl parlak dönemleri, Tanzimat ile 1. Dünya Savaşı arasındaki dönem. Modernleşme döneminde ticaretin,

sanayinin, bilimlerin gelişmesinde öncü bir rolleri oluyor. Bu yüzden Levantenler denince bugün genellikle tüccar ve zengin insanlar gibi tahayyül ediliyor. Oysa bu konferanstan bende kalan izlenim ise farklı katmanlar, farklı sosyal tabakalar içeren bir topluluk. Tüccarlar, sanatçılar, mimarlar olduğu kadar zanaatkarlar, işçiler. Ayrıca çok farklı topluluklarla da karışıyorlar. Örneğin Rumlarla. Katolik Ermeniler'in de Levantenler içine dahil olduğunu bu konferansta öğrendim.

Yapılan yorumlarda Osmanlı döneminin bu topluluklardan oluşan yapısının AB'ye benzetildiğini gördüm. Benim edindiğim izlenimlerdeki benzerlik ise daha çok ABD ile olabilir: Kimliklerini milli bir temsile dönüştürmeyen, özel kamusal alanda yeniden üreten, kökenleri Avrupa'ya dayanan topluluklar: İtalyanlar, Fransızlar, Belçikalılar, Avusturyalılar, Almanlar, Lübnan, Halep kökenli Hristiyanlar...

İstanbul gibi birçok şehirde yerleşikler: İskenderiye, Selanik, İzmir, Trabzon, Odesa...

Kökenleri ta 10. yüzyıla da gitse, aslında bugünün hafızasındaki imge kısa bir tarihi döneme, modernleşme sürecine ait. Üstelik günümüzdeki tanınırlıkları, ulus-devletin kuruluşundan sonra oluşan bir tahayyül. Osmanlı'nın çöküşü miti üzerinden okunan, "Batılılaşma" diye anlatılan bir hikayenin aktörleri... Konferansta çeşitli örnekler ile ulus-devletleşme sürecinde Osmanlı modernleşmesinin nasıl ötekileştirildiğine tanıklık eden bir tarih yazımı da tartışıldı. Osmanlı'daki modernleşme akımlarının bir yozlaşma gibi tasvir edildiği yaklaşımlardan örnekler verildi. Gene de bir belediye başkanının ağzından bu sözleri duymak hoş oluyor. Konferansın açılışını yapan Beyoğlu Belediye Başkanı Misbah Demircan her ne kadar "biz" dışlayıcı olmayan bir topluluktuk, hiçbir zaman onları ötekileştirmedik" dediyse de, pek öyle olmadığı söylenebilir.

Beyoğlu'ndaki Levantenler kapitalist dönüşümün aktörleri miydi, yalnızca?

Asıl mesele belki de modernleşme sürecinde ortaya çıkan çelişkilerin ulus-devletin bütünlük algısı tarafından dönüştürülmesi. Kafamdaki soru ise şu oldu: Levantine Heritage neden

neo-klasik dönem içine hapsedildiler?

Beyoğlu'ndaki Levantenler kapitalist dönüşümün aktörleri miydi, yalnızca?

“Kubbeye yansıyan hoş bir seda” sözündeki gibi 19. yüzyıl kapitalizmine ait bir yerde sıkışıp kaldılar? “Beyoğlu'nda cumbalı Türk evleri yanında neo-klasik mimari tarza sahip farklı bir kültürü yansıtan bir topluluk” olduklarını söylemek mümkün mü? Levantenler neden çok kültürlülük görünümü imparatorluğun bütünlüklü bir kimlik algısı içine yerleştiriliyor? “Kültürleri icabı öyle oldukları için” mi? İçinde sınıfsal farklılıklar yok muydu? Levantine Heritage ve ayrıca diğerleri de neden modern bir vecheye sahip olmasın? Buradaki paradoks, varlıklarını tanımlarken tarihten kazınmalarına neden olan bir kimlik aidiyeti olabilir mi? Belki de bütünlük iddiası örtülü olarak devlet gücünü ele geçiren sınıfa ayrıcalık sağlıyor, diğerlerini bastırıyor.

Meslek yasakları, göçler, varlık vergisi, sistematik baskılar ve milli kültürün inşasının karşısında gene de şehrin temsil dışı kalan dünyası çok daha karmaşık. Örneğin bir arkadaşşıma Dolapdere'deki İtalyan kaporta ustası Civan'ın (Giovanni) duyduğum hikayelerini anlattım bir konuşmacıya. Yazmıştım bir yerlerde... (Defter, THY Magazine...) Dolapdere'de yaptığım görüşmelerde tanınmış kaportacıların hepsinin Civan ustaya (Giovanni) referans verdiklerini görmüştüm. Civan usta, yalnızca kaporta tamirati yapmıyor, hazır şasi üzerine cankurtaran, cenaze arabası, küçük otobüs gibi araçlar üretiyormuş. Bu tür bir kaportacılık Avrupa'da da çok yaygındı, o tarihlerde. Pahalı otomobiller bu şekilde üretiliyordu. Bir başkası, Jirayir genç yaşta, babasının yabancı dil ihtiyacı için Saint Michel'den sonra mekanikçi usta. Onu da tanıdım. Atatürk'ün ABD'den satın alınan üstü açık Packard'ının törenlerde birinci viteste hızlı gitmesini önlemek amacıyla gelen parçaları monte etmek için gelen mühendislerle daha genç yaşta işe başlamış. Daha genç yaşta bir mekanik dehası olarak tanınmış. Sonra Fransızca bilmesi dolayısı ile, 2. Dünya Savaşı sonrası Peugeot konsesyoneri olmuş. Danışmanlık bile yapmış ana firmaya. Ama aynı

zamanda tamir servisi kurmuş elbette. Bu büyük markaların servislerinin küçük üretimle eklenerek Dolapdere'ye yerleşmesi (Elmadağı-Pangaltı da var) bugün unutuldu ama hala izleri var. Sonra gene İtalyan Levantenleri olan yapı ustaları... Onları da duymuştum bir yerlerden, cami önünde namaz sonrası toplanan yaşlı emekçilerden. Konuştuğum kişi bunları çok önemsediydi. Cumhuriyet döneminde kamusal alanda temsil kabiliyetleri olmasa da şehirde sanayi üretimi içinde çok önemli bir yerleri var. Ama bu ilişki kurulamıyor. Ulus-devlet seçkinleri temsil edilen değil, temsil edilmeyen topluluklar üzerinden iş gördü. Yeni yönetici elitin ise bütün taraflar dışında kendisini temsil edemeyecek bir kitle bulması gerekiyordu. Milli kimlik henüz teşekkül etmemiş bir kimlik üzerine kuruldu. Ulus-devletin modern veçhesini, bir yer değiştirme ile tam da bu "hiçliğin temsili" diyebileceğimiz , imparatorluk içinde inşa edilmiş olan kimliklerden sıyrılma ve yeni bir halk inşa etme ihtiyacı mı oluşturdu? Eğer bu inşa, teşekkül etmiş kimlikleri dışlıyorsa, o zaman kendisi de neo-klasik bir kimliğe dönüşmedi mi? Sonuçta Levantenler veya başka toplum kesimleri... Şehir öyle gösterildiği gibi yalnızca farklı kültürlerden, moderleşmesme ile teşekkül eden kimliklerden ibaret değil, çoğulculuk da öyle görüldüğü gibi değil, zannedersen çok daha fazlası var.

Kaynak: sanatatak.com